

APRENDIZAJES PLURILINGÜES
Y LITERARIOS. NUEVOS
ENFOQUES DIDÁCTICOS

APRENENTATGES PLURILINGÜES
I LITERARIS. NOUS
ENFOCAMENTS DIDÀCTICS

ANTONIO DÍEZ MEDIAVILLA
VICENT BROTONS RICO
DARI ESCANDELL MAESTRE
JOSÉ ROVIRA COLLADO (EDS.)

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

APRENDIZAJES PLURILINGÜES Y LITERARIOS.
NUEVOS ENFOQUES DIDÁCTICOS

APRENTATGES PLURILINGÜES I LITERARIS.
NOUS ENFOCAMENTS DIDÀCTICS

ANTONIO DÍEZ MEDIAVILLA, VICENT BROTONS RICO
DARI ESCANDELL MAESTRE, JOSÉ ROVIRA COLLADO
(EDS.)

APRENDIZAJES PLURILINGÜES
Y LITERARIOS.
NUEVOS ENFOQUES
DIDÁCTICOS

APRESENTATGES
PLURILINGÜES I LITERARIS.
NOUS ENFOCAMENTS
DIDÀCTICS

PUBLICACIONES DE LA UNIVERSITAT D'ALACANT

Publicacions de la Universitat d'Alacant
03690 Sant Vicent del Raspeig
publicaciones@ua.es
<http://publicaciones.ua.es>
Telefono: 965 903 480

© Antonio Díez Mediavilla, Vicent Brotons Rico,
Dari Escandell Mestre, José Rovira Collado (Eds.)
© de la presente edición: Universitat d'Alacant

ISBN: 978-84-16724-30-7
Deposito legal: A 728-2016

Diseño de portada: candela ink.
Composición: Página Maestra (Miguel Ángel Sánchez Hernández)
Impresión y encuadernación: Imprenta Comercial

Reservados todos los derechos. Cualquier forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra solo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo excepción prevista por la ley. Diríjase a CEDRO (Centro Español de Derechos Repográficos, www.cedro.org) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra.

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA «XÀTIVA EN LA LITERATURA, LA XÀTIVA D'ESTELLÉS»

Jordi Oviedo Seguer

jordi.oviedo@ucv.es

Universitat Catòlica de València «Sant Vicent Màrtir»

PARAULAS CLAU: Seqüència didàctica, ruta literària, Vicent Andrés Estellés, Videolit, formació literària docents.

RESUM: Seqüència didàctica portada a terme amb alumnes de Magisteri d'Educació infantil de la UCV. S'analitza el context i els poemes del llibre *Xàtiva*, de Vicent Andrés Estellés, mitjançant activitats diverses, una ruta literària i unes produccions escrites i audiovisuals finals (videolit), amb una avaluació que busca la reflexió individual i col·lectiva.

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Context de la proposta

Un dels eixos del XVI Congrés Internacional de la Societat Espanyola de Didàctica de la Llengua i la Literatura cercava la reflexió sobre la integració de contextos culturals i literaris com a eina d'aprenentatge. En aquest sentit, des de la pròpia experiència docent, presentem una seqüència didàctica (SD) dissenyada i aplicada amb alumnes del Grau de Magisteri en Educació infantil de la Universitat catòlica de València «sant Vicent Màrtir», del campus de Xàtiva a la comarca valenciana de la Costera. S'ha portat a la pràctica dins l'assignatura Recursos per a l'educació literària, de quart curs de l'esmentada titulació. Entre els objectius de l'assignatura, es busca la reflexió sobre l'educació literària i el desenvolupament de la competència literària, a partir de la qual els futurs professionals bastiran eines per al seu exercici docent. D'altra banda, els continguts del mòdul acadèmic s'ocupen del gènere poètic i el gènere teatral com a nuclis per a l'extensió de la competència literària.

A l'hora de planificar l'assignatura i posar-la en pràctica el curs 2014-15, com que l'assignatura es desenvolupava a la ciutat de Xàtiva, es va considerar que calia aprofitar les possibilitats literàries, culturals i històriques que oferia aquest espai urbà proper i alhora amb un repertori històric, cultural i literari notable, però poc conegut per l'alumnat. No endebades, aquesta ciutat ha estat objecte o al·lusió de nombrosos textos literaris ja des d'èpoques antigues: des del poeta clàssic Catul, el *Collar de la coloma*, escrit a Xàtiva vers el 1023 per Ibn Hazm, fins a altres més moderns com les obres literàries de Juan Gil Albert, Joan Sales, Raimon o autors contemporanis en diversos gèneres com la narrativa, per part de Toni Cucarella (2003), la narrativa juvenil de la mà de Xavier Aliaga (2015) o la poesia actual en autors com Elies Barberà o Lorena Cayuela, entre d'altres (BIBLIOTECA PÚBLICA MUNICIPAL: 2008.)

D'aquesta manera, per les particularitats de l'assignatura, que giravolten sobre l'ús per part dels futurs docents de la poesia en educació infantil com pel context cultural i literari on el mòdul s'hi impartia, es va decidir emprar el poemari *Xàtiva* de Vicent Andrés Estellés (1981), que connectava el treball sobre textos literaris poètics amb el context històric, cultural i literari immediat on aquesta obra concreta es va gestar i on s'emmarca.

1.2. Objectius

Plantegem diferents objectius vinculats al desenvolupament de tres eines metodològiques com són les seqüències didàctiques per a l'aprenentatge de llengua i literatura, les rutes literàries, que integren el context cultural per a l'aprenentatge, i l'ús de les noves tecnologies per a la producció de textos multimodals (xarxes socials, videolits).

Considerem aquests tres instruments efectius per al desenvolupament de la competència literària que en el cas del currículum de segon cicle d'Educació infantil, tot i que no tracta de manera específica aquest concepte, s'articula al voltant de l'«Àrea III. Els llenguatges: comunicació i representació», i en el punt «2.3 Apropament al fet literari» (COMUNITAT VALENCIANA: 2008), que els futurs docents hauran de prendre com a marc de referència per al seu treball professional.

De manera concreta, els objectius de la nostra proposta es poden trobar dins la SD completa a l'ANNEX I.

2. EINES METODOLOGIQUES EMPRADES

2.1. La seqüència didàctica

Les seqüències didàctiques s'han definit per Joaquim Dolz (1994) com a «unitats o cicles d'ensenyament-aprenentatge formats per un conjunt d'activitats articulades i orientades a una finalitat: la producció d'un text oral o escrit.» Se'n dedueix la centralitat que s'atorga al producte textual final, que determinarà els objectius a aconseguir en cada activitat.

D'aquesta manera, en els diferents blocs d'activitats de la nostra proposta, tractem qüestions que serveixen per mostrar, d'una banda, la relació entre la literatura i el territori o el paisatge. D'altra, s'hi analitza el context cultural i històric en el qual es va produir el llibre *Xàtiva* així com els principals recursos del llenguatge poètic. Totes les activitats contribuïran a l'elaboració d'un text final, que en el nostre cas esdevindrà un text multimodal de caràcter poètic: el «videolit». No serà un poema escrit, tal com s'esperaria d'una seqüència didàctica sobre poesia. Amb tot, considerem el «videolit» empra diferents recursos propis del llenguatge poètic i esdevé útil per al desenvolupament de la competència literària en el context educatiu on s'hi insereix.

Per altra part, per les especificitats de la proposta, no es planteja l'elaboració d'un «pretext» inicial, és a dir, un text que es produeix a la fase inicial de la seqüència i que serveix per observar, avaluar i autoavaluar els coneixements previs de l'alumne i poder comparar-los amb el que es produirà finalment, tal com postula l'Escola de Ginebra, des d'on s'ha desenvolupat les seqüències didàctiques com a eina educativa.¹

Glòria Bordons i Júlia Ferrer (2009, 42) palesen la importància donada a aquesta metodologia, que té en compte les diferents habilitats lingüístiques:

¹ Centrat en el procés de programació de seqüències didàctiques de llengua en la formació universitària, el treball de Pilar Monné (2012) planteja que l'avaluació a l'inici de les seqüències, arran d'un «pretext», no se sol tenir en compte en aquest tipus de propostes consolidades i que l'avaluació inicial permet l'autoregulació de l'alumnat.

La seqüència didàctica ha estat desenvolupada a bastament en els darrers anys pel grup d'investigació d'Anna Camps, amb notables resultats aplicats a l'ensenyament de l'expressió oral i escrita (CAMPS: 2003). Les seqüències que es proposen, tant en el llibre de Camps com en el de Montserrat Vilà (2002), es conceben com a cicles temporals, d'una durada d'entre sis i deu hores, amb uns objectius concrets, limitats i compartits per l'alumnat que giren al voltant de les habilitats lingüístiques. Se sentren en l'ús de la llengua i la reflexió sobre aquest ús, i incorporen els diversos tipus d'avaluació. Un altre aspecte important és la planificació de les activitats des d'una perspectiva bilateral, en la qual es tinguin en compte tant l'emissor com els receptors.

2.2. La ruta literària

La segona de les eines emprades en aquesta seqüència didàctica té a veure amb la relació de l'espai i la literatura.

Partim de la consideració d'Enric Bou (2013) qui assenyala que «l'esser humà es relaciona amb l'espai que l'envolta projectant en la ment una intel·lectualització d'allò que veu, allò que viu. La realitat física –la dimensió que li transmeten els sentits, la vista primordialment– esdevé projecció mental.» En aquest sentit, la literatura és un element de força per a provocar aquesta «intel·lectualització», atés que les paraules construeixen la realitat i la doten de significat. Es dona lloc així a un espai de caràcter cognitiu que esdevé el territori adequat per a l'aprenentatge.

Estudiosos com Bertrand Lévy (2006, 472) amplien i posen en valor la funció de la literatura per sobre d'altres arts per «representar» i donar sentit a la ciutat com a espai simbòlic, tot vinculant-se al concepte de «geografies literàries»:

Mientras que la fotografía y la pintura exponen extensamente visiones sincrónicas del espacio, la literatura, gracias al *continuum* literario, restituye una percepción diacrónica de la realidad. De esta manera, en un libro se llega a identificar una marca simbólica de la ciudad que teje una trama de lugares de memoria, lugares que «hablan» del poeta y al lector. Los grandes escritores siempre tuvieron la necesidad de la ciudad, de algunas ciudades, para ubicar su acción y alimentar sus reflexiones. Algunos dieron nacimiento a una mitología urbana que los asocia íntimamente al alma de los lugares. ¿Qué sería de Dostoyevski sin San Petersburgo, de Stefan Zweig sin Viena ni Río de Janeiro, de Georges Haldas sin Ginebra, de Roland Barthes sin París y la Torre Eiffel, de Carlos Fuentes sin México? También podríamos dar la vuelta a la pregunta: ¿qué sería de Buenos Aires sin Borges? ¿Por qué se da esa primera identificación, fundada en una experiencia de vida y un espacio muy fragmentario? Porque el escritor nos ofrece una llave de acceso única, nos abre una vía personal, nos entrega un informe explicativo esencial sobre la ciudad que nosotros reconocemos, pero a la cual le falta un sentido general. La lectura de textos literarios que desarrollan su *continuum* en una ciudad nos pone en relación con los lugares íntimos de la ciudad; de esta manera, se construye una trama simbólica a través de la cual leemos el espacio y los lugares urbanos. Una de las funciones de la literatura es dar sentido a las cosas, y la ciudad actual, fragmentada e ilegible, tiene una necesidad particular de eso.

Destaquem el paper «constructor» de la literatura per donar sentit a l'espai urbà. Sota aquesta perspectiva, el vincle entre ciutat i literatura presenta nombroses possibilitats didàctiques, que, de manera aplicada i vivencial, proposen una visió dinàmica del fet literari, en oposició a un punt de vista únic, entés com a història de la literatura.

Així, Llorenç Soldevila (2010, 2-3) quan presenta els materials sobre «indrets literaris» del web «Endrets. Geografia literària dels Països Catalans»,² destaca el potencial per a l'experiència docent de les rutes literàries, pel diàleg concret, gairebé físic, que s'estableix amb el text literari:

2 <http://www.endrets.cat> Data consulta 08-10-2015

Els usuaris d'aquests materials, salvant totes les distàncies, al servir-se'n també crearan una visió personal del paisatge, a partir, amb o en contra de la sostinguda per l'escriptor del qual llegeixen un text, sobretot si ho fan en directe, davant de l'indret. I aquest efecte s'intensificarà molt més si acceptem que la literatura, l'especialment descriptiva, pot abraçar qualsevol aspecte de la l'activitat humana lligada amb el paisatge. En la seva transversalitat pot ajudar a entendre molt millor d'on venim, què hem estat, qui som... I ho farà d'una manera amena si relacionem els espais urbans, rurals museístics, els lligats amb fets històrics, etc., amb fragments literaris que els revisquin. En fi, amb tot allò que d'humà, de toc humà, té qualsevol paisatge, inclusivament el patrimonial i l'arquitectònic.

D'altra banda, Alexandre Bataller (2010), mostra la ruta literària com a eina d'innovació docent a nivell universitari. El mateix autor explicita la ruta literària com a element motivador de l'aprenentatge de l'alumnat, en tant que té caràcter actiu i participatiu i es produeix fora de l'aula, amb repercussions notables en el coneixement i el vincle entre els alumnes, essencial per a l'aprenentatge (BATALLER: 2014, 17):

Englobaríem la ruta literària dins del conjunt d'activitats escolars on es construeix coneixement i es comuniquen actituds, valors, sentiments, creences i maneres de percebre i entendre situacions. Les activitats escolars suposen un treball fora de l'aula i, com s'ha assenyalat des de l'àmbit del coneixement del medi, constitueixen un recurs que facilita l'aprenentatge de conceptes i procediments, afavoreix el desenvolupament d'actituds i el creixement afectiu de l'alumnat. Per tant, més enllà de l'espai físic on es realitza, ens interessa pel «espai mental» que genera.

2.3. Xarxes socials i textos multimodals

En tercer lloc, proposem l'ús de xarxes socials, en concret Twitter, i la creació d'un text final que serà de caràcter multimodal, el videolit. Amdós elements ens serviran per a l'apropiació del significat dels textos proposats i la producció d'un text que reculla els diferents aspectes de la SD.

Les competències bàsiques determinen el currículum vigent i aquestes eines poden incidir en el seu desenvolupament. Sobre la relació entre competències i l'ús de les xarxes socials a l'aula, Adela Fernández (2015, 10) determina que aquestes:

Incideixen de manera clara en, almenys, tres de les dimensions de la competència en tractament de la informació i competència digital: la comunicació, pel que es refereix a la capacitat de col·laborar i de comunicar-se en línia utilitzant plataformes diverses, com també de participar i d'interactuar en xarxes de tipus diferents; la seguretat, en referència a la protecció de la identitat digital, i, per últim, la creació de continguts digitals, atès que les xarxes són una eina excel·lent per difondre'ls.

Laura Santacruz (2015, 30) destaca les possibilitats de les xarxes socials com a espai per a conversar sobre literatura i aprofundir l'educació literària i, tot reflexionant sobre Twitter, la considera d'una banda «una xarxa oberta, asimètrica i molt dinàmica, i, de l'altra, és una nova textualitat, altrament productiva i que demana, principalment, concisió i precisió».

En la nostra proposta vam dissenyar l'etiqueta #rutaxàtivaestellés15A, a partir de la qual es podia comentar la ruta literària, adjuntar-hi imatges, interactuar, inserir versos dels poemes que es llegien, etc., amb l'objectiu que serviren de breu repositori per a una reflexió individual posterior a la ruta i també per a l'elaboració del videolit.³

3 He de dir que no es produïren massa intervencions marcades amb aquesta etiqueta. D'entre les raons, considere que per la meua part caldria haver explicat més el funcionament i les possibilitats concretes d'interacció de Twitter i, com no, d'avaluar-les i proposar-ne models. Una altra raó d'aquest poc ús podria remetre a la qüestió que sovint els estudiants no associen a aquestes xarxes usos acadèmics, cosa que se suma al fet que el professorat pot pensar que

Com s'ha dit, la seqüència didàctica, havia de tendir a l'elaboració d'un videolit. Un videolit⁴ és una càpsula audiovisual que s'articula a partir d'un text literari, que s'inclou en les estratègies d'aprenentatge actiu a través d'un projecte de creació.

Segons Carme Bové (2013) és una «creació audiovisual breu que segueix el fil conductor d'un text; és una creació artística que suma diversos llenguatges i que es crea deconstruint un text per a reconstruir-lo novament en un altre llenguatge».

Així mateix, el videolit permet fer propostes didàctiques a partir de la creació i la lectura d'un text literari, en el sentit que pot recrear-lo (amb l'anàlisi i la interpretació) i, d'altra banda, pel que implica de lectura d'un text literari fent ús d'altres llenguatges més enllà de l'escrit, a partir d'un text multimodal (BOSCÀ: 2014, 145).

El videolit forma part dels textos multimodals que Walsh (2009, 16) descriu com a:

Those texts that have more than one mode, such as print and image or print, image, sound and movement. A multimodal text is often a digital text but can be a book, such as picture book, information text or graphic text. Multimodal texts require the processing of more than one mode and the recognition of the interconnections between modes. This process is different from the linear reading of print-based texts.

Atenent a aquesta definició, en la nostra proposta el videolit parteix d'un text escrit, com és el poema, que apareix en el producte textual final en el mode escrit i en el mode oral recitat pels alumnes. A més, el text oral i escrit es combina amb música, que s'ha de vincular i adequar al significat del poema, de la mateixa manera que les imatges, ja siguin fotografies o vídeos, que han de remetre a la captació del sentit del poema. S'activen, en conseqüència, diferents processos, com ha estat dit: d'una banda, la lectura que demana interpretació significativa per produir el text resultant, d'altra, la posada en funcionament d'estratègies i habilitats sobre diferents modes textuais per a la creació d'un text propi.

2.4. Seqüència didàctica «Xàtiva en la literatura, la Xàtiva d'Estellés».

Tot seguit, mostrem l'estructura general de la proposta, atès que la SD completa, tal com es va facilitar a l'alumnat, es pot trobar detallada a l'ANNEX I.

Consta de diferents fases i activitats com s'observa en el següent requadre:

Taula 1. Fases i activitats SD «Xàtiva en la literatura. La Xàtiva d'Estellés».

0. Definició i objectius
1. Introducció – Planificació
1.1. La ciutat i la poesia: debat oral sobre relació territori i literatura
Activitat 1: comparativa versions (escrita, musical) poema «Un amor, uns carrers» (V. Andrés Estellés).
Activitat 2: vídeo i breu exposició oral <i>Estellés, poeta de meravelles</i>
2. Comprensió: <i>Xàtiva</i>
2.1. Context històric i cultural.
Activitat 3: Recerca web. Pesset Alexandre i el <i>Mural del País Valencià</i> .

⁴ l'alumnat coneix a fons com funcionen les xarxes; la realitat demostra que no sempre és així o que se'n fa ús de caràcter més lúdic. Per altra part, la potencialitat educativa de les xarxes és bastant transparent i tendeix a potenciar els aprenentatges.

4 Videolit és una metodologia d'Àlex Cort i Cori Pedrola que s'ensenya al Màster de Literatura en l'Era digital de la UB. <http://www.videolit.org>

Activitat 4: Recerca web. Estellés i els anys 70.
2.2. Xàtiva
Activitat 5. Recerca web. <i>Xàtiva</i> , de Vicent Andrés Estellés. Context de producció.
Activitat 6. Recerca web i anàlisi poema «Coral i monument de pedres en honor als maulets».
Activitat 7. Comprensió poema «Cova Negra».
Activitat 8. Comprensió i recreació poema «II (font del Lleó)».
Activitat 9. Comprensió poema «VI (pl. sant Jordi)» i relació amb cançó Raimon.
Activitat 10. Comprensió context arran quadre de Felip V.
Activitat 11. Comparativa poemes «XII» i «XIII», amb versió d'Ovidi Montllor, «M'aclame a tu».
Activitat 12. Comprensió i anàlisi poema «Les nits de Xàtiva (Jardí del bes)». Intertextualitat.
Activitat 13. Redacció correu electrònic de recomanació del llibre.
Ruta literària. Recitació i comentari dels poemes a diferents indrets de la ciutat de Xàtiva.
3. Producció
Activitat 14. Reflexió pautada sobre l'experiència de la ruta literària.
Activitat 15. Elaboració, exposició i coavaluació del Videolit.
4. Avaluació

La seqüència presentada té diferents fases i moments, amb activitats diverses que busquen l'anàlisi i la comprensió del context històric, cultural i literari que afecten la ciutat de Xàtiva en general i, en particular, al poemari referit. S'ha incidit en la relació de l'obra d'Estellés amb altres manifestacions artístiques com la música o la pintura i altres obres literàries. També, s'han emprat fonts diverses i de referència per a la consulta de la informació. Es treballen totes les habilitats lingüístiques, de manera individual i també en grup; s'afavoreix l'autoavaluació i la coavaluació, tal com presentem en la rúbrica sobre els videolits, disponible en l'ANNEX II.

A tall de cloenda, mostrem un dels treballs de reflexió final que es demanava als alumnes on es recullen impressions que concreten part de les qüestions que s'han assenyalat en aquest treball:

Estic convençuda que recordaré sempre Estellés, per l'eixida que férem, recordaré algun dels meus companys llegint el poema, el significat que ells li van donar, adonant-me d'altres perspectives, els punts de lectura, el dinar (l'arnadí i els rotllets d'anís). El treball que hem fet fora de l'aula ha fet molt significatiu cada poema, hem integrat dins la mateixa activitat geografia, història, literatura, poesia, pintura, escultura, arquitectura, esport valencià i gastronomia, a més a més en l'entorn més pròxim, i del nostre context, juntament amb la figura propera a la nostra realitat que és l'obra d'Estellés. Hem tractat de forma globalitzada totes les àrees, de la mateixa manera que els nostres alumnes d'Infantil, hem treballat actituds i valors, cooperació i solidaritat, hem gaudit en grup, hem après un poquet més de nosaltres mateixos.

Eva, alumna 4t curs grau Educació infantil.

2.5. Conclusions

Per acabar, considerem que la proposta compleix els objectius projectats, en el sentit que l'alumnat ha desenvolupat seqüències didàctiques sobre poesia, tot partint del model proposat i altres indicacions. També, que s'ha «descobert» i integrat el context cultural i literari immediat com a eina d'aprenentatge i s'ha modificat la percepció de la ciutat per part dels estudiants. De més a més, aquests han destacat en les seues valoracions la creació de nous vincles entre ells i

de la possibilitat de portar a terme propostes adaptades en el seu futur professional, centrades no només en la poesia, sinó també en la relació de la literatura i el territori.

Amb tot, cal destacar algunes millores possibles que es podrien implementar arran la pràctica concreta realitzada: l'ajust de la durada i exigència de les activitats, la motivació i implicació de l'alumne en la participació en la xarxa abans de la realització de la ruta literària o la previsió de les qüestions tècniques per a l'elaboració del videolit.

Comptat i debatut, considerem que la proposta és adaptable en funció del nivell de l'alumnat i dels textos de diferents gèneres (llegendes, rondalles, contes, novel·les, poemaris, obres de teatre, etc.) que mostren la relació del context cultural i literari específic on el docent i l'alumnat es puguen trobar. El territori és ple d'«indrets literaris» que poden servir per aprofundir en l'aprenentatge del fet literari des d'un punt de vista seqüenciat, apropiant-nos de les noves textualitats i assumint-les en el seu potencial educatiu, tot amplificant, en definitiva, la competència literària.

BIBLIOGRAFIA

ALIAGA, Xavier (2015): *El meu nom no és Irina*. Algemesí: Editorial Andana.

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (1981): *Xàtiva*. Xàtiva: Amics de la Costera.

(2002): *Mural del País Valencià*. València: 3i4 Edicions.

BATALLER, Alexandre (2014): «Per una didàctica de la llengua i la literatura vinculada al territori», en Alexandre BATALLER & GASSÓ, Héctor (eds.), *Un amor, uns carrers. Cap a una didàctica de les geografies literàries*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 13-21.

– (2010): «Quan l'activitat docent es trasllada fora de l'aula: rutes i viatges lingüístics i literaris», en CiDd: II Congrés Internacional de Didàctiques 2010. Girona: Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256/2992> [Data consulta: 15-10-2015]

BIBLIOTECA PÚBLICA MUNICIPAL DE XÀTIVA (2008): *Xàtiva en la literatura*. Xàtiva: Mateu Impressors.

BORDONS, Glòria & Júlia FERRER (2009): «Estratègies didàctiques per al treball de la poesia a l'aula», en Glòria BORDONS (ed.), *Poesia i educació. D'Internet a l'aula*. Barcelona: Editorial Graó, p. 27-50.

BOSCÀ, Maite (2014): «Els videolits», en Maite MONAR (ed.), *Com triomfar amb les TIC en la promoció lectora*. Algemesí: Andana Editorial, p. 143-154.

BOU, Enric (2013): *La invenció de l'espai*. València: Publicacions de la Universitat de València. «Vicent Andrés Estellés, una inconformitat», Serra d'Or (juliol-agost. 1978), p. 57-60.

BOVÉ, Carme (2013): «Vídeo i literatura, "Videolit"» Recuperat de <http://bove.cat/melalaboca/video-i-literatura-videolit> [Data consulta 25-11-2015]

CAMPS, Anna & Teresa COLOMER (2003): *Seqüències didàctiques per aprendre a escriure*. Barcelona: Editorial Graó.

COMUNITAT VALENCIANA. Decret 38/2008, de 28 de març, del Consell, pel qual s'estableix el currículum del segon cicle de l'Educació Infantil a la Comunitat Valenciana (DOCV, núm. 5734, 03-04-2008, p. 55018-5548).

CORT, Aleix *et al.* (2016) «Videolit.org» Recuperat de <http://www.videolit.org> [Data consulta: 25-10-2015]

CUCARELLA, Toni (2003): *Quina lenta agonia la dels ametlers perduts*. València: 3i4 edicions.

DE LA TORRE (2013): «Rúbrica d'avaluació del videolit "Terra Baixa"» Recuperat de <https://es.scribd.com/doc/141661534/Rubrica-Videolit> [Data consulta: 28-11-2015]

- DOLZ, Joaquim (1994): «Seqüències didàctiques i ensenyament de la llengua. Més enllà dels projectes de lectura i d'escriptura», *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 2, p. 21-34.
- FERNÁNDEZ Adela *et al.*: (2015): «Xarxes socials i ensenyament de les llengües, un binomi possible?», *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 67, p. 9-15.
- LÉVY, Bertrand (2006): «Geografía y literatura», en Daniel HIERNAUX (ed.) *Tratado de geografía humana*. México DF: Anthropos Editorial, Universidad Autónoma Metropolitana, p. 460-480.
- MONNÉ, Pilar (2012): «Avaluació inicial sobre programació de seqüències didàctiques de llengua en la formació del professorat», en Alba AMBRÓS (ed.) *Didàctica de la llengua i la literatura. Experiències d'innovació docent a la Universitat*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació, Universitat de Barcelona, p. 123-136 <http://hdl.handle.net/2445/29164> [Data consulta 01-12-2015].
- SANTACRUZ, Laura (2015a): «Lectura i twitter: la tertúlia literària @llegimipiulem», *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 67, p. 29-35.
- SOLDEVILA, Llorenç (2010): «Presentació d'Endrets.cat. Geografia literària dels PPCC», *VI Jornades d'Espais escrits*, Badalona, 6 de novembre de 2010. <http://www.espaisescrits.cat/downloads/cat/VI%20JORNADES%20ESPAIS%20ESCRITS.pdf> [Data consulta 06-10-2015].
- VILÀ, Montserrat *et al.* (2002): *Didàctica de la llengua oral formal. Continguts d'aprenentatge i seqüències didàctiques*. Barcelona: Editorial Graó.
- WALSH, Maureen (2009): «Pedagogic Potentials of Multimodal Literacy», en L. Tan Wee Hin, & R. Subramaniam (eds.), *Handbook of Research on New Media Literacy at the K-12 Level: Issues and Challenges*. Hershey, PA: IGI global, p. 32-47.

ANNEX I (SD)

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA «XÀTIVA EN LA LITERATURA, LA XÀTIVA D'ESTELLÉS.»

Les seqüències didàctiques es defineixen com a «unitats o cicles d'ensenyament-aprenentatge formats per un conjunt d'activitats articulades i orientades a una finalitat: la producció d'un text oral o escrit.» (DOLZ, 1994).

La finalitat de la nostra seqüència busca incidir en la relació d'una obra literària poètica amb un espai geogràfic específic. En concret, ens basarem en el llibre *Xàtiva*, de Vicent Andrés Estellés (1981), on hi apareixen diferents poemes vinculats de manera molt directa amb llocs concrets d'aquesta ciutat, que visitarem en una propera sessió.

Així, pretenem aconseguir diferents objectius, alguns dels quals tenen a veure no només amb la relació entre poesia i territori o els recursos literaris i el coneixement d'autors i contextos, és a dir, de continguts literaris des de la perspectiva historicista de la literatura, sinó amb les possibilitats didàctiques del llenguatge poètic a partir de la metodologia de la seqüència didàctica, la ruta literària i les noves tecnologies.

Objectius:

- Mostrar les característiques d'una seqüència didàctica sobre poesia i de quines parts o fases consta, així com de les seues possibilitats per a l'ensenyament i aprenentatge de la literatura des d'un punt de vista temàtic.
- Proposar una manera d'aprofundir en un corpus poètic: de manera temàtica (la ciutat) i sobre un mateix autor del canon literari, com és el poeta Vicent Andrés Estellés.

- Aprofundir en el context de creació i l'obra general d'un autor vinculat a un territori concret: Vicent Andrés Estellés i la ciutat de Xàtiva.
- Possibilitar el coneixement dels principals recursos del llenguatge literari poètic i la seua relació amb el significat dels poemes.
- Potenciar l'elaboració d'un text creatiu propi com a resultat de la seqüència didàctica.

1. INTRODUCCIÓ I PLANIFICACIÓ

1.1. La ciutat i la poesia

La SD s'inicia amb unes preguntes orals sobre la relació de la ciutat i la poesia, que poden anar des de la qüestió de quins noms d'escriptors hi ha al nom dels carrers dels seus pobles, si coneixen algun autor que haja escrit sobre un determinat lloc, quin nom literari li posarien a un carrer, etc. Es busca propiciar un debat sobre la relació de la literatura amb el territori, amb l'espai geogràfic i la construcció del paisatge com a element cultural i d'identitat: El concepte de "paisatge" des de quan ha existit? Com es configura el paisatge? Qui li dona forma?

Activitat 1 (individual). A partir de la lectura del següent poema de Vicent Andrés Estellés "Un amor, uns carrers", de *Llibre de Meravelles* (1971), anota tot el que et suggereix. Fixa't en el vers "Els amors fan l'amor, les històries la història". Una vegada ho hages fet, busca aquest poema a <http://www.musicadepoetes.cat> i escolta'n la versió del grup Espiral d'embulls i escriu també el que et suggereix aquesta audició. Compara allò que has escrit finalment: ha canviat el significat de la cançó quan l'has escoltada? En què? Creus que la forma musical acompanya de manera adequada la lletra?

UN AMOR, UNS CARRERS

Tot retorna, agrupant-se, i és una sola història,
 un amor, un destí: perdura sense els noms,
 són els noms d'uns carrers, l'amor, el sol amor.
 Aquells besos frenètics a la porta de casa,
 una lenta tristesa que et recorria el cos
 o una alegria invicta, una delícia efímera
 que ara retorna intacta... Tot retorna, agrupant-se;
 és ja una sola història, un amor, un destí.
 Aquelles nits d'hivern, aquelles nits d'estiu.
 Els amors fan l'amor, les històries la història.
 Les paraules terribles
 les paraules terribles que ja no diu ningú.
 Aquelles mans enceses de vegades cruels,
 d'altres vegades tendres.
 Tots els amors, l'amor, tota la vida.
 Jo no sé si està clar: per a mi sí que ho està.

Activitat 2 (individual). Per tal d'ampliar el que sabem sobre l'autor del poema anterior, Vicent Andrés Estellés, visiona el vídeo «Estellés, poeta de meravelles» (<https://www.youtube.com/watch?v=G21raQjCPZw>) i prepara una breu exposició oral de dos minuts sobre alguna de les quatre temàtiques que se't proposen en el següent quadre:

	Moments destacats del vídeo
Temàtica	Reportatge de <i>Dossiers Estellés, poeta de meravelles (2012)</i>
1. La vida de V. A. Estellés	Des del minut 5.06 fins al 6.06 Des del minut 17.49 fins al 21.39
2. L'obra poètica de V. A. Estellés	Des del minut 26.00 fins al 29.00
3. La llengua en la poesia de V. A. Estellés	Des del minut 9.42 fins al 13.16
4.	Des del minut 0.00 fins al 6.04
5. La figura d'Isabel, la dona d'Estellés, en l'obra del poeta	

2. COMPREENSIÓ: XÀTIVA

2.1. Context històric i cultural

El llibre *Xàtiva* (1981) d'Estellés forma part d'un projecte d'escriure una obra que fera referència als pobles, les ciutats, les persones, els paisatges de la terra en què va viure el poeta. El projecte portava per títol *Mural del País Valencià* (http://www.escriptors.cat/autors/andresv/obra.php?id_publici=1256), i es va editar de manera pòstuma el 1996.

El següent text explica les circumstàncies de com es va conformar aquest recull dintre del qual es troba el llibre de *Xàtiva*:

El 20 de novembre de 1975 va ser per a mi, modestament, l'esperança, l'alegria. A partir d'aquell dia vaig observar com arribava a mi l'alegria de fer una cosa viva, alegre, molt més lluminosa que la resta de la meua obra. És tot el País Valencià que canta i que he cantat jo. Després es va anar configurant com la cantata dels pobles, de tots els pobles del País Valencià units en l'alegria d'un futur que s'endevinava joiós després de la mort de Franco. Recorde que el dia 22, dos dies després d'haver començat, fins i tot vaig estripar algunes coses escrites perquè no em semblaven prou alegres. També hi ha fragments tràgics en el *Mural*; pense en l'afusellament de Peset, per exemple. Però, hi domina l'alegria.⁵

Activitat 3 (grup). Busqueu informació sobre qui va ser Pesset Alexandre i el seu afusellament; per què fou executat? Per altra part, explica per què dominaria l'alegria per al poeta Estellés després de la mort de Franco? Què va implicar la mort del dictador a nivell polític? I a nivell cultural i lingüístic en el nostre territori?

Activitat 4 (grup). Partint d'aquest web (<http://letra.uoc.edu/ca/autor/vicent-andres-estelles/detall>) i de la informació prèvia, responeu a les següents preguntes: Per què a partir dels anys 70 Estellés és un poeta reconegut? Quins factors ho determinen? Quin paper creus que va tindre Estellés en la Transició cap a la democràcia?

2.2. *Xàtiva*

Activitat 5 (grup). En aquest web <http://ximocorts.blogspot.com.es/2010/07/xativa-paraules-de-poeta.html>, podeu trobar informació sobre la gestació i el contingut del llibre *Xàtiva*. Elaboreu una síntesi en què responeu a per què va escriure aquest llibre, gràcies a qui ho va poder fer, amb quins altres llibres de l'autor es relaciona i de quines parts consta.

⁵ Bou, Enric «Vicent Andrés Estellés, una inconformitat», Serra d'Or (juliol-agost. 1978), p. 57-60.

Tot seguit, plantejem una sèrie d'activitats de comprensió (lingüística i de significat) i anàlisi dels elements literaris (recursos, figures retòriques, formes, etc.) que caracteritzen el poemari *Xàtiva* de Vicent Andrés Estellés.

Activitat 6 (individual). El poema «Coral i monument de pedres en honor als maulets» obri el llibre que estem comentant. Saps qui van ser els maulets i la seua relació amb Xàtiva? Què va passar a Xàtiva el 19 de juny de 1707? Investiga-ho en aquest web: http://ca.wikipedia.org/wiki/Extermini_de_X%C3%A0tiva

Respecte el poema, quina és la sensació que et produeixen els versos: «Dia de pols acumulada,/ dia,/ les taules coixes,/ les portes soltes,/ sols romanen les bigues del retaule, sols/ resta la pena!»

A quina cançó d'un autor xativí, creus que fan referència els versos «hissarem entre els rocs de la llum la bandera/ al vent, al vent del món!»?

En quina persona «parla» la veu poètica? A qui s'adreça i amb quins termes apareix el destinatari del poema?

Activitat 7 (individual). Sobre el poema «10 (Cova Negra)», llig primer tot el poema i dóna resposta a les següents qüestions: Què et suggereixen els quatre primers versos: «Passava el vent sobre la brossa,/ passava el vent com una mà./ Passaven els segles de raïm,/ i passaven els segles de blat»?

Activitat 8. (individual) Sobre el poema «II (font del Lleó)», inventa't i continua els versos que podrien seguir a «Ciutat, ciutat,...» amb algun element que continue els anteriors de manera coherent. Fes-ne dos més.

Activitat 9. (individual) En el poema «VI (pl. sant Jordi)», es fa referència al passat de la ciutat. Explica els versos «El carrer blanc, la infantesa perduda» a partir del vídeo sobre Raimon que remet a una cançó seua: <https://www.youtube.com/watch?v=iS3jltUGkEc>

Activitat 10. (individual) En l'activitat 6 es parla de la crema de Xàtiva i sobre el rei que ho ordenà, Felip V. En el següent enllaç (<http://www.vilaweb.cat/noticia/4198582/20140619/retrat-capgirat-felip-v-xativa.html>) pots trobar l'origen del quadre penjat per avall d'aquest rei. Qui el va posar en aquesta posició? Amb quin objectiu? Saps d'alguna altra població que, com als xativins, també se'ls conega amb el nom de «socarrats»?

Activitat 11. (individual) Escolta la versió que fa Ovidi Montllor dels poemes XII i XIII, amb el títol «M'aclame a tu» (<http://www.musicadepoetes.cat/app/musicadepoetes/servlet/org.uoc.lletra.musicaDePoetes.Titol?autor=21&titol=78>) Quin sentiment t'ha produït el poema? Què creus que signifiquen les paraules del vers «M'aclame a tu, mare de terra sola»?

Activitat 12. (individual) El poema «Les nits de Xàtiva (Jardí del bes)» conté els versos «La carn vol carn». Esbrina qui n'és l'autor i en quin altre poema d'Estellés també apareix. Tracta d'explicar què vol dir, a quin tipus d'amor fa referència.

Activitat 13. (individual) Per últim, fes un text amb forma de correu electrònic, en què recomanes aquest llibre a un amic o amiga, tot destacant quatre o cinc aspectes vistos al llarg de les activitats (relació amb la vida i l'obra del poeta, temes, context, recursos emprats, la ciutat, referències a altres textos, sentiments que t'ha produït, lectures que t'ha recordat, etc.)

Una vegada revisades les activitats i valorades a l'aula, es realitzaria la ruta literària. Per grups s'haurà assignat un poema, que hauran de preparar per a la seua recitació i comentari en un indret literari vinculat. Per als indrets literaris i els poemes associats, veg. més avall «Figura 1. Mapa recorregut ruta literària».

3. PRODUCCIÓ. REFLEXIÓ SOBRE LA RUTA. VIDEOLIT

Activitat 14. (individual). Després de la ruta literària per Xàtiva, escriu un text i descriu el que t'ha semblat l'experiència, tot fent referència a si ha canviat la percepció que tenies de la ciutat, si has ampliat el que sabies d'Estellés, si ha afectat a la teua consideració sobre la poesia en general i els recursos retòrics que s'empren, si és una activitat didàctica aprofitable i vàlida, etc.

Activitat 15 (grup). Elaboreu una producció creativa audiovisual que prenga com a base alguns dels poemes llegits a la ruta o que el llibre continga. Les produccions poden fer servir textos poètics o literaris propis amb l'objectiu de recrear els del llibre llegit. El suport d'aquesta producció haurà de ser audiovisual i es presentarà a classe en la data indicada pel professor, per al comentari i avaluació posterior amb la resta del grup. Es poden usar fotografies, música, vídeos, etc., que acompanyen el muntatge, que seguirà les característiques d'un «videolit»: «una càpsula audiovisual que s'articula a partir d'un text literari, que s'inclou en les estratègies d'aprenentatge actiu a través d'un projecte de creació».

Podem trobar més informació sobre el procés per produir-los a <http://primerdebat.blogspot.com.es/p/videolit.html> Vegeu especialment l'apartat "B. ETAPES D'ELABORACIÓ DEL VIDEOLIT"

4. AVALUACIÓ

Les obres creatives presentades després de la ruta s'avaluaran de manera col·lectiva en relació a diferents ítems que, entre tot el grup, es proposaran. Vegeu la rúbrica emprada a l'ANNEX II, adaptable a cada context educatiu.

La reflexió individual també formarà part de l'avaluació.

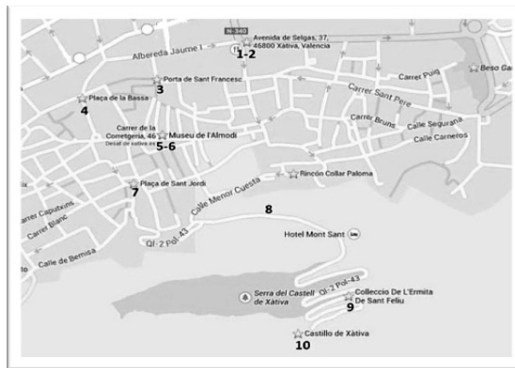

Figura 1. Mapa recorregut ruta literària

Llistat ubicació indrets literaris i poemes associats llibre *Xàtiva* (ANDRÉS ESTELLÉS, 1981):

1. Font del Lleó: «15 (Cova Negra)»
2. Font del Lleó: «II (Font del Lleó)»
3. Porta de sant Francesc: «Coral i monument de pedres en honor als Maulets»
4. Plaça de la Bassa: «VIII (Plaça la Bassa)»
5. Museu de l'Almodí: «Museu de l'Almodí»
6. Museu Casa de l'ensenyança: «Sorolla», «Josep Ribera»⁶

6 Aquests poemes no estan al llibre *Xàtiva*, sinó al poemari *Mural del País Valencià*: El referit a Sorolla està a "Llibre dels pintors", *Mural del País Valencià*, p. 477; el de Joaquim Sorolla, a la p. 468 del mateix llibre. Els inserírem en la ruta per ajustar els poemes al nombre d'alumnes en grups i perquè Josep Ribera nasqué a Xàtiva i hi ha obres seues als museus esmentats a les referències 5-6. Així mateix, la coincidència d'una exposició temporal sobre l'obra de Sorolla féu que optàrem per seleccionar aquest poema, també d'Estellés.

7. Plaça de sant Jordi: «VI (pl. sant Jordi)»
8. Bellveret: «El Bellveret»
9. Ermita de sant Feliu: «Crit des de sant Feliu»
10. Castell de Xàtiva: «El castell»

ASPECTES PUNTS OBSERVABLES	2	1	0
1. TÍTOLS DE CRÈDIT (PRESENTACIÓ INICIAL O FINAL DEL VIDEOLIT)	Conté totes les explicacions tècniques imprescindibles al principi, al final o en ambdós llocs: "Videolit", títol, autor del vídeo, data de creació, procedència imatges (ampliable al programa d'edició, centre educatiu, assignatura...).	Només conté el títol del videolit i l'autor del vídeo (Potser no indica que es tracta d'un videolit.)	No conté cap informació que presente l'autoria i els elements tècnics usats al videolit.
2. PROPÒSIT CLAR DEL POEMA	Des del primer moment s'intueix el sentit del poema i es desenvolupa amb coherència com a text autònom (es podria entendre sense conèixer la resta del llibre).	Hi ha lapsus en l'enfocament del sentit del poema, però s'entén a grans trets de què tracta.	És difícil d'endevinar què es pretén suggerir amb el poema, o no té coherència com a poema autònom.
3. PUNT DE VISTA	Se sap qui és o són els recitadors del videolit i no es perd en cap moment la identitat o veu de qui parla.	De vegades provoca confusió qui recita i a què correspon dins dels diferents sentits del poema.	No queda clar que recita en el videolit.

ANNEX II (AVALUACIÓ VIDEOLIT)⁷

ASPECTES PUNTS OBSERVABLES	2	1	0
4. ATMOSFERA CREADA PEL CONTINGUT	El contingut seleccionat (àudio, música, text i imatges presentades) contribueix a donar un to o atmosfera que comunica simbolisme, metàfores i emocions d'acord amb la idea de l'autor del videolit.	S'intenta usar els elements de contingut per a crear un to concret però necessita més elaboració. Alguna cosa falla: música inadequada, imatges massa òbvies...	L'atmosfera o el to donat no resulta versemblant perquè falla més d'un element que el genera.

⁷ Adaptada a partir de DE LA TORRE (2013): «Rúbrica d'avaluació del videolit "Terra Baixa"» Recuperat de <https://es.scribd.com/doc/141661534/Rubrica-Videolit> [Data consulta: 28-11-2015]

5. QUALITAT DE LES IMATGES	Tenen bona qualitat (no borroses) i encaixen prou bé amb les parts del poema a què complementen.	Algunes imatges no tenen qualitat visual o encaixen poc amb allò de què tracta el poema.	No hi ha un intent clar que les imatges creen l'atmosfera del poema.
6. CLARETAT DE VEU	Audible sense esforç, ben entonada, a velocitat normal al llarg de tot el vídeo.	Falta de manera persistent una de les característiques esmentades.	Falten dos o més de les característiques anteriors.
7. ADEQUACIÓ DE LA MÚSICA	Proporciona una resposta rica i emocional que s'adapta bé al poema que acompanya, i es coordina amb les imatges.	La música està bé i no distrau, però no aporta molt de significat al poema o no es coordina amb les imatges.	La música distrau, molesta, és inadequada o bé no existeix en el videolít.
8. CORRECCIÓ LÈXICA I GRAMATICAL	L'ús de la gramàtica i la llengua (oral o escrita) són correctes en general i no crida l'atenció. Els pocs errors no distrauen.	Hi ha errors evidents que distrauen una mica del poema quan se senten o lligem.	Hi ha errors molt estridents i constants, o bé greus, que fan malbé la qualitat del poema.
9. ECONOMIA EN ELS DETALLS	El poema s'evoca amb la quantitat necessària de detalls i no hi ha repeticions d'idees amb altres expressions. Avança.	S'aprofundeix en excés en detalls innecessaris o bé es repeteixen idees semblants. És lent.	El videolít es fa llarg, potser "feixuc" o curt, per a ser interessant. Molt lent o massa breu.
10. INTERÉS O EMOCIÓ	Subjectivament, l'espectador que avalua s'ha sentit interessat pel poema o almenys ha sentit les emocions que transmet.	El videolít ha causat un interès escàs per qualsevol motiu o no ha aconseguit emocionar gaire.	No presenta interès ni provoca emoció a l'espectador.

Títol videolít 1:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL
Títol videolít 2:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL

Avaluació feta per: _____